

KRIVIČNOPRAVNI I VIKTIMOLOŠKI ASPEKT MALOLJETNIČKE DELINKVENCije – IZAZOVI, DILEME

*Prof. dr Sadmir Karović⁷⁶,
vanredni profesor, Pravni fakultet Univerzitet u Travniku, zaposlen u Državnoj agenciji za istrage i
zaštitu Bosne i Hercegovine*

*Prof. dr Marina M. Simović⁷⁷,
sekretar Ombudsmena za djecu Republike Srpske, vanredni profesor, Fakultet pravnih nauka
Univerziteta „Apeiron” Banja Luka*

***Apstrakt:** Maloljetnička delinkvencija, nije novina u društvu već pravni i društveni fenomen koji je u različitim periodima ljudske istorije bio prisutan u različitim fenomenološkim oblicima ispoljavanja. I danas postoje različita shvatanja u naučnoj i stručnoj javnosti u vezi određivanja sadržaja i pojma ove delinkvencije. Autori su posebnu pažnju usmjerili na etiologiju, odnosno područje uzročnosti ovog fenomena u kontekstu pravilnog i adekvatnog kreiranja adekvatnih i srazmjerno potrebnih zakonskih rješenja i odgovora preventivne prirode. Blagovremeno otkrivanje i sprječavanje različitih oblika ovog pravnog i društvenog realiteta, po prirodi stvari, zahtijeva multidisciplinarni pristup proučavanja i istraživanja ovog fenomena. Takođe, u radu su inkorporirane i sociopataloške pojave koje su u neraskidivoj vezi sa različitim oblicima maloljetničke delinkvencije. Slijedom navedenog, zakonodavac je iskazao poseban senzibilitet prema ovoj specifičnoj starosnoj kategoriji koji se neposredno operacionalizira kroz prizmu primjene pretektivnog ili zaštitničkog modela i tretmana specijalizovanih organa maloljetničkog pravosuđa.*

***Ključne riječi:** maloljetnička delinkvencija, maloljetnik, etiologija, prevencija, zakon.*

Uvodna razmatranja

U svakodnevnom životu i uobičajenoj komunikaciji često imamo priliku da čujemo da su mladi budućnost i glavne „poluge“ društva, na mladima svijet ostaje, te da društvo, tačnije lokalna društvena zajednica, mora iskazati poseban senzibilitet i društvenu odgovornost kada su u pitanju mladi, njihov pravilan razvoj, ostvarivanje njihovih prava, mogućnost edukacije, zadovoljenje ličnih potreba u skladu sa njihovim uzrastom, ispoljavanje ličnih sposobnosti i sklonosti, zaštitnički odnos prema mladima i druge afirmativne ideje (Fox, 1974: 61-102). Nema sumnje da je zakonodavac, propisivanjem zakonskih rješenja materijalne, procesne i izvršne prirode, u zadnje dvije decenije ispoljio zaštitnički ili protektivni odnos kada je u pitanju postupanje specijalizovanih organa maloljetničkog pravosuđa prema maloljetnicima, a taj specifičan položaj, tretman i odnos možemo posmatrati dvojako, tj. maloljetnik kao izvršilac određenog krivičnog djela i maloljetnik kao oštećeni izvršenjem određenog krivičnog djela (žrtva) (Young, Greer, Church, 2017: 21–29)

Taj status ogleda se i u činjenici da se prema ovoj kategoriji učinilaca primjenjuju specifična pravila krivičnog prava vezana za pitanja: a) krivice (krivične odgovornosti) maloljetnika i b) specifičnih krivičnopравnih mjera i sankcija koje im se mogu izricati, ali i za pitanja c) posebnih organa koji postupaju s maloljetnicima

---

⁷⁶ karovic.s@hotmail.com

⁷⁷ vlado_s@blic.net

u sukobu sa zakonom, d) osobene (krivične) procedure koju ti organi primjenjuju, te, na koncu, i posebnih pravila e) zaštite maloljetnika kao oštećenih u krivičnom postupku (Gurda, 2020: 782). Kompleksna ustavnopravna struktura države Bosne i Hercegovine neposredno uslovljava i determinira način, strukturu i organizaciju vršenja vlasti, tako da egzistiraju četiri krivična zakonodavstva koja regulišu krivičnopravni položaj maloljetnika: krivično zakonodavstvo na državnom nivou, krivično zakonodavstvo na nivou entiteta - Federacije Bosne i Hercegovine⁷⁸ i Republike Srpske⁷⁹ i krivično zakonodavstvo Brčko distrikta Bosne i Hercegovine⁸⁰.

I pored opšteg nastojanja i opredijeljenosti da se mladima posveti dužna pažnja, te omogućće adekvatni uslovi za njihovo bezbrižno odrastanje i pravilan razvoj, evidentno je da mladi (usljed različitih etioloških faktora i uticaja) ispoljavaju određena ponašanja koja su po svojoj destruktivnoj prirodi i posljedicama u suprotnosti sa očekivanjima društva, odnosno lokalne društvene zajednice (Moffitt, 1993: 674-701). S razlogom se postavlja pitanje da li se mogu obezbijediti adekvatni uslovi u određenoj lokalnoj zajednici na planu zadovoljenja određenih potreba mladih u vezi njihovog pravilnog razvoja, kako bi oni mogli postati korisni članovi te zajednice. Postoji saglasnost da postojeći pravni, odnosno zakonski i institucionalni kapaciteti i mogućnosti na planu prevencije ne mogu zadovoljiti očekivanja, bez uključivanja i sinergije i vanpravnih (društvenih) subjekata, kao i svakog građanina kao aktivnog sudionika u svim društvenim procesima i događajima.

Određena sprovedena istraživanja su pokazala da ozbiljnost problema maloljetničke delinkvencije u Bosni i Hercegovini najviše zavisi od percepcije njene učestalosti u lokalnoj zajednici, kao i od medijskih izvještavanja o ovoj tematici (Macanović, Grbić, Pavlović, Kuprešanin, 2016: 68). Kroz različite medijske izvještaje primjećuje se da se maloljetnici pojavljuju kao aktivni ili pasivni akteri određenih krivičnih događaja. U tom smislu, zabrinjava sve veća fenomenološka raznovrsnost i rasprostranjenost određenih krivičnih djela prepoznatljivih po veoma destruktivnim posljedicama. Kriminalitet je, kao složenu društvenu pojavu, nemoguće iskorijeniti, pa tako nije moguće ni zamisliti određenu lokalnu društvenu zajednicu bez maloljetničke delinkvencije kao društvenog realiteta, ali je intencija da se prisutnost različitih oblika ove delinkvencije smanji na najmanju moguću mjeru.

Terminološko određenje i protektivno shvatanje maloljetničke delinkvencije

U naučnoj i stručnoj literaturi postoje različiti termini koji na određen način označavaju ili pojmovno određuju i definišu različite oblike ponašanja maloljetnika koja odstupaju od određenih pravnih - zakonskih normi i opšteusvojenih obrazaca ponašanja u određenoj društvenoj, odnosno lokalnoj zajednici. U cilju pravilnog razumijevanja pojedinih termina, odnosno pojmova izvršićemo pojmovno definisanje maloljetničke delinkvencije kako bi se izvršila sasvim jasna i nedvosmislena diferencijacija između pojedinih termina, odnosno izraza koji se ponekad nepotrebno i pogrešno poistovjećuju ili koriste u pogrešnom kontekstu. Maloljetnička delinkvencija je jedna od društvenih pojava koja je vjerni pratilac društva, odnosno ljudske zajednice u svim istorijskim periodima društvenog razvoja. I danas su maloljetnici, kao specifična starosna kategorija, u centru pažnje i interesa zakonodavca sa izraženom tendencije humanizacije maloljetničkog krivičnog prava i protektivnog odnosa.

Krivičnopravni položaj maloljetnika kao i cjelokupno postupanje specijalizovanih organa maloljetničkog pravosuđa, bitno se razlikuje u odnosu na krivičnopravni položaj i status punoljetnih izvršilaca krivičnih djela. Međutim, maloljetnička delinkvencija, kao pravni i društveni realitet, nije novina, niti je svojstveno samo za savremeno društvo, već se radi o staroj pojavi, odnosno društvenom

---

⁷⁸ Zakon o zaštiti i postupanju s djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, broj 7/14).

⁷⁹ Zakon o zaštiti i postupanju s djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“, br.13/10, 63/11, 61/13).

⁸⁰ Zakon o zaštiti i postupanju s djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Brčko distrikta Bosne i Hercegovine („Službene novine Brčko distrikta Bosne i Hercegovine“, broj 53/11).

fenomenu koji je kroz različite periode ljudske egzistencije zavređivao posebnu pažnju i fenomenološki se modifikovao tako što se prilagođavao aktuelnim društvenim, ekonomskim i drugim uslovima i okolnostima.

Maloljetna delinkvencija je pojam koji se obično koristi u akademskoj literaturi za upućivanje na mladu osobu koja je počinila krivično djelo, iako se njegova precizna definicija može odrediti u skladu s lokalnom jurisdikcijom. Specifični razlozi zbog kojih se te razlike potečuju su nejasni, ali mogu nastati iz nedostatka dogovorenih međunarodnih standarda.

“Maloljetnik” se u tom kontekstu odnosi na pojedinca koji je pravno u stanju počiniti krivično djelo zbog toga što je iznad minimalne starosti krivične odgovornosti, ali ispod starosti kriminalne većine, kada se osoba zakonski smatra punoljetnom. Minimalna starost krivične odgovornosti varira međunarodno između šest i 18 godina, ali je starost kriminalne većine obično 18 godina.

U naučnoj i stručnoj literaturi postoji saglasnost da je maloljetnička delinkvencija multidisciplinarni i multifaktorijski fenomen (Fairchild, *et al.*, 2013: 924–940). Brojne nauke (pravo, pedagogija, psihologija, socijalni rad, medicina, sociologija i dr.) u fokusu naučnog interesovanja imaju fenomen maloljetničke delinkvencije nastojeći da svaka iz svog naučnog ugla posmatranja ovog fenomena, cijeneći njen predmet proučavanja - ponudi adekvatna rješenja i odgovore na krucijalna pitanja etiološke, fenomenološke i preventivne prirode. Praktično je nemoguće ovaj fenomen posmatrati kroz prizmu isključivo samo jedne nauke, s obzirom na to da svaka nauka pojedinačno može ponuditi samo parcijalne odgovore i rješenja etiološke, fenomenološke i preventivne prirode.

Za maloljetničku delinkvenciju se koriste različiti termini (društvena neprilagođenost, loše društveno ponašanje, društveno neprihvatljivo ponašanje, prestupničko ponašanje mladih, maloljetnici u sukobu sa zakonom itd.) (Orlić, Pehlić, Tufekčić, 2019: 23). Pod izrazom „delinkvencija“ podrazumijevamo isključivo vršenje krivičnih djela od strane maloljetnika, a ne i druga ponašanja koja bi se mogla svrstati u tzv. antisocijalno ponašanje, odnosno druge oblike delikata (Škuljić, 2011: 27). Protektivni odnos zakonodavca u odnosu na maloljetnike se neposredno ispoljava i u terminološkoj povlaštenosti ove specifične starosne kategorije, kako bi se na određen način izbjegla nepotrebna i dugoročno štetna stigmatizacija ili etiketiranje maloljetnika u određenoj lokalnoj zajednici, kao i omogućila brža, jednostavnija i efikasnija resocijalizacija i socijalna adaptacija maloljetnika u sredini.

Iz navedenog proizilazi jasna diferencijacija između određenih ponašanja koja su inkriminisana (propisana) pozitivnim zakonskim propisima i, s druge strane, društveno neprihvatljivih ponašanja koja odstupaju od uobičajenih normi ili obrazaca ponašanja u određenoj lokalnoj zajednici. Međutim, u naučnoj i stručnoj literaturi pronalazimo i šire shvatanje maloljetničke delinkvencije koje obuhvataju sva ponašanja, kako ona koja predstavljaju kršenje pravnih normi, tako i ponašanja koja odstupaju od moralnih i drugih obrazaca ponašanja u određenom društvu, odnosno lokalnoj zajednici. Delinkventno ili prestupničko ponašanje inkorporira širok katalog određenih ponašanja koja su propisana normama materijalnog krivičnog prava. Međutim, pored delinkvencije/prestupništva, postoje i različiti oblici preddelinkventnog (predprestupničkog) ponašanja koje kao takvo nije inkriminirano normama materijalnog krivičnog prava, ali po svojoj prirodi i fenomenološkom ispoljavanju predstavlja uvod ili „prag“ kada može prerasti ili je izvjesno (realno) da će postati delinkventno ili prestupničko ponašanje (npr. neopravdano izostajanje sa nastave ili bježanje iz škole, nepristojno ponašanje, upotreba opojnih sredstava, vrijeđanje i psovanje i dr.).

Takođe, kada je u pitanju odgovornost maloljetnika, u kaznenopravnom smislu, neophodno je prepoznati i naglasiti diferencijaciju, odnosno razlikovati krivičnu, prekršajnu i disciplinsku odgovornost maloljetnika. U tom smislu, neophodno je naglasiti sasvim jasnu krivičnopravnu diferencijaciju između djeteta i maloljetnika. Granice maloljetstva su određene na različite načine i imaju širok raspon u savremenim krivičnopravnim sistemima, a u maloljetničkom krivičnom pravu Bosne i Hercegovine kao i u susjednim državama iz neposrednog okruženja (Srbija, Hrvatska, Crna Gora), ta starosna granica je 14 godina. Uvažavajući navedeno, lica uzrasta do 14 godina se nazivaju djeca, tako da se na njih ne mogu primijeniti krivične sankcije, niti neke druge krivičnopravne mjere. Djeca su kategorija izuzeta iz bilo kakvog krivičnopravnog režima (materijalnog i procesnog) (Simović, Jovašević, Mitrović, Simović, 2021: 144).

Zakonodavac je iskazao i poseban zaštitnički odnos kada je u pitanju reakcija na kriminalitet izvršen od strane maloljetnika, izbjegavajući uobičajeno postupanje, odnosno redovan krivični postupak i omogućio „skretanje“ na alternativno postupanje usmjereno na druge grane prava (porodično pravo, socijalno pravo i dr.). „Onesposobljavanje“ ili uklanjanje maloljetnih delinkvenata

iz službene procedure se generalno ogleda kao „preusmjeravanje“ (diversion) mladih u više pozitivne alternative (Simović, Simović, 2008: 268).

Alternativni program je poznat kao „diverzion“, jer se u njemu učesnici preusmjeravaju od sistema krivičnog pravosuđa (Rutherford, McDermott, 1976.). Diverzija je dobrovoljna i učesnik je preuzima svojevrijedno. U nedostatku pune saradnje, pojedinac je podložan standardnoj primjeni prava. Diverzija znači obustavu formalnog krivičnog postupaka protiv optuženog.

S obzirom na savremene tendencije humanizacije maloljetničkog krivičnog prava, različite oblike alternativnog postupanja prema maloljetnicima kao učiniocima krivičnih djela primjećujemo u brojnim savremenim maloljetničkim krivičnopravnim sistemima kao savremeni odgovor i reakciju na kriminalitet izvršen od strane ove specifične starosne kategorije (Karović, Orlić, 2021: 591). Alternativne ili diverzione mjere u maloljetničkom krivičnom pravu Bosne i Hercegovine u koje spadaju vaspitne preporuke i policijsko upozorenje, predstavljaju alternativni oblik reakcije na tzv. „bagatelni“ kriminalitet izvršen od strane maloljetnika, kada su zadovoljeni, odnosno propisani određeni zakonski uslovi. Međutim, ne smijemo zaboraviti ili ignorisati da je i dalje maloljetnički zatvor adekvatna krivična sankcija u maloljetničkom krivičnom pravu kao krajnji odgovor u odnosu na širok katalog izvršenih krivičnih djela od strane maloljetnika (npr. ubistvo i dr.).

Kriminalitet i mladi/maloljetnici - etiološki aspekt

Kao što je već navedeno, praktično je nemoguće zamisliti određenu društvenu zajednicu koja je imuna na različite oblike maloljetničke delinkvencije, samo se postavlja pitanje veće ili manje prisutnosti ovog fenomena na određenom geografskom prostoru i određenoj lokalnoj zajednici, bez obzira na to da li se radi o ruralnom ili urbanom području. Od ukupnog društvenog ambijenta u lokalnoj društvenoj zajednici, koji je determinisan i uslovljen određenim društvenim, ekonomskim, kulturološkim, geografskim ili nekim drugim uslovima i specifičnostima, zavisi i prisutnost različitih oblika maloljetničke delinkvencije (priroda, učestalost/dinamika, vrsta, stepen destrukcije, posljedice i dr.). Svaka lokalna društvena zajednica ima određene specifičnosti koje se moraju uvažavati prilikom razmatranja određenih pitanja etiološke, fenomenološke i preventivne prirode, a koja se odnose na ovaj fenomen.

Na osnovu raspoloživih, odnosno dostupnih podataka Agencije za statistiku Bosne i Hercegovine, u 2020. godini tužilaštva u Bosni i Hercegovini riješila su 410 izvještaja (prijava) o počinjenom krivičnom djelu maloljetnih osoba, što je u odnosu na prethodnu godinu manje za 79 prijava, ili 16,6 odsto. Od ukupnog broja izvještaja (prijava) o počinjenom krivičnom djelu za maloljetne osobe u 2020. godini, po vrstama odluke za njih 46,6 odsto je odbačena prijava, 6,6 odsto pripremi postupak je obustavljen i za 46,8 odsto slučajeva podniet je prijedlog za izricanje sankcije. Ukupan broj osuđenih maloljetnih osoba je 107, što je devet osuđenih maloljetnika manje u odnosu na prethodnu godinu. Izrečeno je 107 krivičnih sankcija, i to vaspitnih mjera u 97,2 odsto slučajeva, a kazna zatvora 2,8 odsto⁸¹.

Krucijalni problem etiološke prirode koji se veoma često zanemaruje ili mu se ne poklanja dužna pažnja jesu etiološki ili uzročni faktori koji neposredno ili posredno pogoduju nastanku različitih fenomenoloških oblika maloljetničke delinkvencije. Jedan od važnih aspekata prevencije maloljetničkog prestupništva predstavlja i organizovano, plansko, sistemsko koordinirano i multidisciplinarno proučavanje etiologije, odnosno utvrđivanje uzroka koji neposredno ili posredno pogoduju nastanku određenih društveno neprihvatljivih i i kažnjivih ponašanja kod maloljetnika (Simović, Karović, 2020: 548). Pažnja i interes organa i svih subjekata zaduženih za (re)akciju kada je u pitanju ovaj fenomen je uglavnom fokusirana na posljedice, tj. nakon izvršenja određenog zabranjenog, odnosno kažnjivog ponašanja (krivično djelo, prekršaj, disciplinski prestup). Takođe, neposredno nakon nastupanja negativne posljedice i mediji se uključuju u izvještavanje opšte javnosti o konkretnom krivičnom djelu, njegovoj prirodi, načinu izvršenja i drugim specifičnostima i taj interes i pažnja medija traju određen vremenski period, uglavnom kraće, sve dok neki drugi događaj ne potisne u drugi plan prethodni događaj. Nakon nastupanja negativne posljedice, najčešće se

---

⁸¹ Detaljnije vidjeti na: <https://bhas.gov.ba/data/Publikacije/Saopštenja/2021/CRI012020Y11BS.pdf>, saopštenje Agencije za statistiku Bosne i Hercegovine – Demografija i socijalne statistike, pristupljeno 19.2.2022.

preduzimaju od strane nadležnih organa *ad hoc* aktivnosti, kako bi se samo sanirale štetne posljedice, koliko je to realno moguće u konkretnoj situaciji. Nakon nastupanja određene posljedice evidentno je da postojeći preventivni mehanizmi zaštite nisu polučili odgovarajuće ili očekivane rezultate, iz čega proizilazi realna i svrsishodna potreba preispitivanja određenih preventivnih mjera i radnji (Vuković, 2010).

Međutim, veoma važno etiološko pitanje jeste blagovremeno prepoznavanje, otkrivanje i identifikovanje neposrednih ili posrednih uzroka koji su na određen način doprinijeli i pogodovali nastanku negativne posljedice, kako bi se mogli kreirati i obezbijediti srazmjerni i adekvatni odgovori i rješenja preventivne prirode. Djelovanje na identifikovane i utvrđene uzroke, u smislu njihovog otklanjanja ili bar redukovanja njihovog djelovanja, predstavlja imperativ specijalizovanih organa i subjekata (agencija i dr.), ali i vaninstitucionalnih (društvenih) subjekata i pojedinaca kao autoriteta u određenoj lokalnoj zajednici. Iz navedenog proizilazi da je iniciranje, predlaganje i kreiranje efikasnih i srazmjerno potrebnih preventivnih rješenja nemoguće bez blagovremenog prepoznavanja, otkrivanja i identifikovanja različitih etioloških ili uzročnih faktora koji su u većoj ili manjoj mjeri svojim djelovanjem doprinijeli i pogodovali nastanku negativne posljedice. Najčešće se radi o kombinaciji više etioloških faktora koji su u (sa)dejestvu svojim djelovanjem doprinijeli i pogodovali nastanku negativne posljedice.

S druge strane, neophodno je blagovremeno prepoznati određena rizična ponašanja kod maloljetnika koja mogu vremenom „prerasti“ u kažnjiva ponašanja. Izvršenje krivičnog djela od strane maloljetnika i nastupanje štetne posljedice je samo finalni čin ili kulminacija destrukcije koju neposredno manifestuje i ispoljava maloljetno lice u određenoj situaciji. Sasvim je pogrešna percepcija da je prevencija maloljetničke delinkvencije (Howell, 2003.) isključiva zadaća i obaveza institucionalnih subjekata za sprovođenje zakona (policija, tužilaštvo, sud, centar za socijalni rad i dr.) (Elrod, Ryder, 2011). U preventivni društveni proces je neophodno uključiti i vanpravne ili sve društvene subjekte (porodica, rodbina, komšiluk, nastavno osoblje, sportski kolektivi, religijske zajednice, mediji i dr.) i sve pojedince kao autoritete koji svojim djelovanjem mogu doprinijeti sprječavanju i otkrivanju maloljetničke delinkvencije. Deklarativna opredjeljenost na planu prevencije različitih fenomenoloških oblika maloljetničke delinkvencije, bez konkretne akcije u smislu preduzimanja srazmjerno potrebnih preventivni mjera i radnji, ne može obezbijediti očekivane rezultate.

Važno je naglasiti i potrebu koordiniranog djelovanja svih organa, subjekata, odnosno agencija za sprovođenje zakona, kao i angažman vaninstitucionalnih kapaciteta i mogućnosti u vezi blagovremenog prepoznavanja i identifikovanja svih rizičnih ponašanja kod mladih. Savremeno doba sa sobom donosi i neke nove izazove i rizike što značajno otežava cjelokupan preventivni proces, posebno kada se radi o nekim novim fenomenološkim mogućnostima zloupotrebe prava djeteta u sajber prostoru (Aftab, P. (2006), odnosno zloupotrebi različitih informacionih komunikacionih mogućnosti (internet, društvene mreže/platforme i dr.). Opšti napredak, odnosno progres tehnike i informaciono-komunikacionih tehnologija zadnje dvije decenije, pored pozitivnih, korisnih i svrsishodnih karakteristika - ima svoju i negativnu ili destruktivnu stranu. Pored toga, prekomjerna vremenska posvećenost djece, odnosno maloljetnika internetu (igricama, tik tok⁸² i drugi sadržaji) po automatizmu smanjuje interes za uspostavljanje socijalnog fizičkog kontakta sa drugim vršnjacima i bavljenje društveno korisnim i svrsishodnim aktivnostima (npr. sport, edukacija, druženje i dr.).

Ne umanjujući preventivnu i zaštitnu komponentu drugih faktora na planu blagovremenog (ranog) otkrivanja i sprječavanja različitih oblika maloljetničke delinkvencije, neophodno je ipak

---

⁸² Neki od najopasnijih izazova koje su među sobom poticali korisnici ove društvene mreže su “blackout”, izazov “lomljenja lubanje”, izazov “bacanja u zrak”, izazov s novčićem... “Blackout” izazov je “igra gušenja”, odnosno padanja u nesvijest. Ona već duže kruži internetom, a sastoji se u tome da sudionici namjerno prekidaju dotok kisika, pokušavajući izazvati osjećaj koji čovjek doživi neposredno pred smrt, odnosno pred gubitak svijesti (<https://mahalla.ba/2021/11/30/uznemirujuci-tiktok-izazov-siri-se-medju-ucenicima-u-bih>, 22.4.2022).

naglasiti prvorazredan značaj i ulogu porodice. U primarne činioce koji utiču na delinkventno ponašanje ubraja se, prije svih, dezintegrirana porodica, potom odnosi u porodici koji su poremećeni među svim članovima (kako između samih roditelja, tako između roditelja i djece, a potom i među djecom), nezainteresovanost roditelja (obično očeva koji rade u inostranstvu, dok su majke previše emotivne i svoje sinove ne vide realno), te zdravstveni problemi, kako roditelja tako i samog delinkventa (Krstić, 2014: 327). Roditelji i drugi članovi porodice, po prirodi stvari, imaju realnu mogućnost da prvi primijete određene promjene ponašanja kod maloljetnika (zabrinutost, povlačenje, neraspoloženje, izbjegavanje komunikacije i dr.), te da prepoznaju određena rizična ponašanja ili ponašanja koja odstupaju od uobičajenih obrazaca ponašanja u određenoj lokalnoj zajednici svojstvenih za uzrast maloljetnika.

Instruktivna i kontrolna funkcija i djelatnost, prije svega roditelja u vezi blagovremenog i adekvatnog nadzora, brige, pružanja pomoći i različitih oblika podrške maloljetniku - predstavlja izuzetno važan segment od kojeg zavisi i pravilan razvoj, te prevazilaženje trenutnih problema sa kojima se maloljetnik susreće u periodu odrastanja. Pravilan i adekvatan pristup roditelja koji podrazumijeva kontinuiranu komunikaciju sa maloljetnikom, jedan je od veoma važnih uslova za uspostavljanje uzajamnog povjerenja i dvosmjernog interakcionog odnosa na relaciji roditelj - dijete, odnosno maloljetnik. Savremeni i izuzetno dinamičan način življenja, ekonomska neizvjesnost, politička, pravna i psihološka nesigurnost i druge karakteristike današnjice neposredno utiču da roditelji ne posvećuju dužnu pažnju i vrijeme prema djeci, odnosno maloljetnicima, tako da se zanemaruje i nadzorna komponenta od strane roditelja prema djetetu, odnosno maloljetniku.

Sociopatološke pojave i maloljetnička delinkvencija

Različite oblike maloljetničke delinkvencije neophodno je posmatrati kroz prizmu njihove međusobne povezanosti i uslovljenosti sa različitim sociopatološkim pojavama koje čine sastavni dio svakodnevnice kao što su alkoholizam⁸³, zloupotreba opojnih droga⁸⁴, prostitucija⁸⁵, kocka⁸⁶, skitnja i

---

⁸³ Alkohol je najčešće prva zavisnost s kojom se mladi susreću, nerijetko se ne zaustavljajući samo na njemu. Hrvatska se, s oko 240.000 alkoholičara, od kojih se svega tri odsto liječi, nalazi u samom vrhu evropskih država po konzumiranju alkohola. Trend konzumacije alkohola u populaciji mladih stalno je u porastu, što zabrinjava i traži pozornost cijele društvene zajednice, prije svega u prevenciji ovog nemilog fenomena ([http ps://www.Pliva zdravlje.hr/aktualno/clanak/24551/Mladi-i-alkohol.html](http://ps://www.Pliva zdravlje.hr/aktualno/clanak/24551/Mladi-i-alkohol.html), 2.5.2022).

⁸⁴ U svijetu je, prema podacima UN-a, u 2016. godini evidentirano 29 miliona ljudi koji se bore sa zavisnošću od droga, što je za dva miliona više u odnosu na prošlu godinu. Gledajući **položaj BiH na takozvanoj "balkanskoj ruti" trgovine narkoticima – on doprinosi povećanoj dostupnosti narkotika na bh. ulicama**. Takođe, svakodnevno smo informisani da policijske agencija i službe širom BiH sve češće vrše zapljene i oduzimanja različitih vrsta opojnih droga. Prema pojedinim podacima, u Bosni i Hercegovini više od 12.500 osoba su intravenski korisnici droga (<https://biramoporavak.ba/droga-u-bih-koja-se-najvise-koristi-gdje-se-unistava-i-koliko>, 2.5.2022).

⁸⁵ Prema podacima Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srpske, u 2020. godini evidentirano je jedno krivično djelo navođenje na prostituciju, a godinu ranije nije bilo takvih slučajeva. Međutim, u 2019. godini registrovano je pet prekršaja koji se odnose na prostituciju (<https://otvoreno.ba/novosti/bih/elitna-prostitucija-procvjetala-u-bih>, 2.5.2022).

⁸⁶ U Bosni i Hercegovini je posljednjih nekoliko godina sve veća dostupnost kocke i igara na sreću, te je samim tim sve učestalija pojava patološkog kockanja. Rezultat je to prvog kruga istraživanja o opasnostima i rizicima zavisnosti o kocki za bh. društvo, koje je 2019. godine realizovao Operativni tim Rijaseta Islamske zajednice u BiH za borbu protiv zavisnosti kockanja. Vođa istraživačkog projekta naglasio je na konferenciji za novinare da patološko kockanje stručnjaci smatraju poremećajem kontrole nagona, odnosno nesposobnošću suzdržavanja od nekog nagona koji istovremeno izaziva ugodu osobi, ali je i opasan za nju ili njoj bliske osobe jer ozbiljno narušava čovjekovu psihofizičko, pa čak i porodično i materijalno stanje. Po njegovim riječima, više od 85 osto ispitanika smatra da je kockanje/klađenje ozbiljan rizik, među kojima su bingo, sportsko klađenje, jednokratne srećke/strugalice i loto - najzastupljeniji vidovi klađenja u Bosni i Hercegovini. Na pitanje o ličnoj involviranosti u kocku i klađenje, oko 40 odsto ispitanika izjavilo je da ponekad igra bingo, slijede sportsko klađenje (28

prosjačenje. Savremeno doba u kojem danas egzistira i bivstvuje čovjek svojstveno je po brojnim izazovima i problemima koji se neposredno odnose na razvoj i odrastanje djece, odnosno maloljetnih lica. U tom kontekstu, neophodno je navesti međusobnu uslovljenost i povezanost različitih sociopatoloških pojava prije svega sa kriminalitetom mladih, ali i drugim kažnjivim ponašanjima (prekršaj, disciplinski prestup). Zavisnost mladih (alkoholizam, zloupotreba opojnih droga, kocka) sve više zabrinjavaju naučnostručnu, ali i opštu javnost, uvažavajući razmjere destrukcije, sve veću prisutnost i fenomenološku rasprostranjenost, snižavanje starosne dobi kada mladi počinju sa prvim koracima na putu prema zavisnosti i druge specifičnosti koje se odnose na zavisnost mladih.

Alkoholizam, odnosno zloupotreba alkohola i njegovo konzumiranje, kao društveni fenomen i realitet u svakodnevnom životu, zavređuje posebnu pažnju kada su u pitanju maloljetna lica, uvažavajući njihovu starosnu dob, s obzirom na njegovo negativno (sa)djelovanje i povezanost sa drugim sociopatološkim pojavama (narkomanija, kocka, prosjačenje, prostitucija i dr.) (Orlić, Karović, 2020: 275). Zakonodavac je u pogledu propisanih krivičnih djela kojima se maloljetnim licima pruža krivičnopravna zaštita od zloupotrebe i odavanja alkoholu, u KZ FBiH i KZ BDBiH propisao dvije inkriminacije „Služenje alkoholnih pića mladim maloljetnicima“ iz člana 237 KZ FBiH i člana 231 KZ BDBiH i „Zapostavljanje ili zlostavljanje djeteta ili maloljetnika“ iz člana 219 KZ FBiH i čl. 216 KZ BDBiH, kao i krivično djelo „Zapuštanje i zlostavljanje djeteta“ iz člana 187 KZ RS.

Analizom važećih zakonska rješenja u krivičnom i prekršajnom zakonodavstvu može se reći da su ona manjkava i neujednačena, te su stoga neophodne intervencije u smislu izmjena i dopuna zakona, te propisivanja adekvatnije i ujednačene krivičnopravne i prekršajne zaštite maloljetnih lica. Konzumacija alkohola od strane maloljetnih lica se na različite načine shvata i tretira u određenim lokalnim zajednicama, a suštinski problem je što se ovaj problem neopravdano zanemaruje ili ignoriše, pa čak i toleriše (bez adekvatne reakcije). Međutim, komparacije radi, zloupotreba opojnih droga ima veći uticaj na pojavu različitih oblika prestupničkog ponašanja maloljetnih lica u odnosu na konzumiranje alkohola.

Maloljetna lica su u današnjem vremenu u velikoj mjeri sklona konzumiranju opojnih droga i podložna su kategorija da budu pasivni subjekat zloupotrebe opojnih droga bilo na način da im se raznim inkriminirajućim radnjama droga učini dostupnim ili pak na način da budu iskorišteni za preduzimanje radnji zloupotrebe opojnih droga u odnosu prema drugim licima (Orlić, Karović, 2020: 117). Iz navedenog proizilazi da je moguće maloljetna lica posmatrati dvojako, i to kroz prizmu zloupotrebe opojnih droga od strane maloljetnika i, s druge strane, zloupotrebe opojnih droga od strane maloljetnika u odnosu prema drugim licima. Posebno zabrinjava činjenica da se sve više snižava starosna dob kada mladi prvi put dolaze u kontakt i konzumiraju određenu opojnu drogu.

Komparacije radi, analizom trenutnih zakonskih rješenja u Bosni i Hercegovini, prepoznajemo sasvim jasnu razliku između entitetskih krivičnih zakonodavstava u smislu adekvatne krivičnopravne zaštite mladih. Tako, krivično zakonodavstvo Republike Srpske propisuje znatno širu krivičnopravnu zaštitu maloljetnim licima od zloupotrebe opojnih droga u odnosu na krivično zakonodavstvo Federacije Bosne i Hercegovine (neovlaštena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga, posjedovanje i omogućavanje uživanja opojnih droga). Izmjenama i dopunama iz 2017. godine Republika Srpska je u vezi navedenih krivičnih djela propisala nove kvalifikatorne odredbe, tako da je na taj način proširen obim krivičnopravne zaštite maloljetnih lica od zloupotrebe opojnih droga.

Međutim, zabrinjava sve već fenomenološka rasprostranjenost, dostupnost i zloupotreba različitih vrsta opojnih droga. Maloljetnici se odaju zloupotrebi opojnih droga, kao povremeni ili stalni konzumenti, ali i veoma često se viktimiziraju na način da se zloupotrebljavaju za neposrednu uličnu

---

odsto), jednokratne srečke (26 odsto) i loto (23,3 odsto) ([https://www. Radios_rebrenik.ba/2019/09/u-bih-se-pretežno-kocka-i-igra-na-srecu-iz-...](https://www.Radios_rebrenik.ba/2019/09/u-bih-se-pretežno-kocka-i-igra-na-srecu-iz-...), 1.5.2022).

prodaju i distribuciju različitih opojnih droga. Ulazak maloljetnika u mračni svijet opojne droge je povezan i sa vršenjem različitih krivičnih djela, a najčešće se radi o krivičnim djelima iz oblasti imovinskog kriminala (krađa, teška krađa i dr.), kako bi pribavili novac za kupovnu opojne droge i zadovoljili svoje lične potrebe.

Pored alkoholizma i zloupotrebe opojnih droga, u zadnje vrijeme sve aktuelniji problem je kockanje koje je prepoznatljivo po masovnošću, sa veoma negativnim i nesagledivim posljedicama. Kockanje možemo posmatrati kao sociopatološku pojavu, odnosno društvenu devijaciju koja ima tendenciju da postane vodeća zavisnost među maloljetnim licima. Osim toga, kada je u pitanju i kockanje, u krivičnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine primjećujemo neujednačenost, s obzirom na to da kockanje kao krivično djelo nije propisano u svim krivičnim zakonima Bosne i Hercegovine. S druge strane, kockanje je kao prekršajno djelo propisano u svim prekršajnim zakonodavstvima.

Analizom navedenih zakona primjećujemo da su krivična djela koja se odnose na kockanje propisana samo u krivičnom zakonodavstvu Republike Srpske, a radi se o krivičnim djelima „Kockanje“ (član 368) i „Organizovanje nedozvoljenih igara na sreću“ (član 231).

Pored navedene dvije inkriminacije, krivičnopravna zaštita maloljetnika od kockanja je propisana i u krivičnom djelu „Zapuštanje ili zlostavljanje djeteta ili maloljetnika“ iz člana 219 KZ FBiH i člana 216 KZ BDBiH, odnosno „Zapuštanje ili zlostavljanje djeteta“ iz člana 187 KZ RS. U stavu 3 navedenog krivičnog djela, propisan je kvalifikatorni oblik koji se odnosi na posljedice koje inorporiraju odavanje asocijalnom ponašanju koje obuhvata i kockanje. Međutim, uprkos navedenim krivičnim inkriminacijama, ali i prekršajnim djelima propisanim u prekršajnom zakonodavstvu u Bosni i Hercegovini, maloljetnici se sve učestalije i masovnije odaju različitim oblicima igara na sreću, a kladionice su dostupne na svim lokacijama, uključujući i ruralne sredine. Pri tome, možemo konstatovati da se na veoma malom prostoru nalaze najčešće po dvije ili tri kladionice u urbanim sredinama, a, s druge strane, ne smijemo zaboraviti i mogućnost kladenja, odnosno učestvovanja maloljetnih lica u igrama na sreću putem interneta (tzv. *on line* kladenja).

Pored navedenih sociopatoloških pojava koje su u neraskidivoj vezi sa različitim oblicima maloljetničke delinkvencije, ne smijemo zaboraviti prostituciju, prosjačenje i skitnju maloljetnih lica kao veoma izražene i prisutne sociopatološke pojave u svakodnevnom životu. Prostituciju, prosjačenje i skitnju možemo uslovno posmatrati i kroz prizmu krivičnih djela iz oblasti trgovine ljudima, uvažavajući njihovu prirodu, fenomenološke oblike ispoljavanja, rasprostranjenost i druge krivičnopravne specifičnosti. Iako se prosjačenje i skitnja uglavnom dovode u vezu ili povezuje sa romskom populacijom, evidentno je da su prosjačenje i skitnja u savremenim uslovima prisutni i u svim drugim nacionalnim, etničkim i vjerskim grupama, i to kao sociopatološka pojava.

Zaključak

Nema sumnje da je maloljetnička delinkvencija pravni i društveni realitet koji čini sastavni dio naše svakodnevnice, bez obzira na sve institucionalne i vaninstitucionalne kapacitete, resurse i mogućnosti usmjerene na prevenciju. Fenomenološka raznovrsnost i rasprostranjenost različitih oblika maloljetničke delinkvencije predstavlja sasvim jasan signal za zakonodavca da je neophodno kritički preispitati postojeća zakonska rješenja materijalne, procesne i izvršne prirode, sa akcentom na prevenciju, a u cilju adekvatne institucionalne (re)akcije na ovu pojavu u društvu. Osim toga, u proces prevencije neophodno je uključiti i sve druge vaninstitucionalne ili vanpravne subjekte i pojedince kao autoritete, u vezi blagovremenog otkrivanja i sprječavanja ove pojave. Zakonodavac je sasvim opravdano i svrsishodno iskazao poseban senzibilitet kada su u pitanju maloljetni izvršioци krivičnih djela sa jasno izraženom komponentom humanosti koja se praktično ispoljava u protektivnom ili zaštitničkom modelu i odnosu specijalizovanih organa maloljetničkog pravosuđa, prema ovoj specifičnoj starosnoj kategoriji. U terminološkom – jezičkom smislu, zakonodavac je iskazao poseban senzibilitet jer je izbjegao korištenje određenih termina, odnosno izraza svojstvenih za klasično krivično pravo, kako bi na taj način izbjegao ili onemogućio stigmatizaciju maloljetnika u određenoj lokalnoj zajednici.

Pored fenomenologije i prevencije maloljetničke delinkvencije, u ovom radu je apostrofirana i krucijalna važnost područja etiologije, odnosno uzročnosti u smislu blagovremenog otkrivanja, prepoznavanja i identifikacije određenih etioloških faktora i uzroka koji neposredno ili posredno

doprinosi i pogoduju nastanku ove pojave, te njihovog otklanjanja ili bar reduciranja. Kreiranje adekvatnih i srazmjerno potrebnih preventivnih rješenja i odgovora, kao (re)akcije na ovaj fenomen je praktično nemoguće bez uvažavanja područja etiologije, odnosno uzročnosti.

Naposlijetku, naglašena je neraskidiva veza, odnosno uslovljenost i povezanost različitih oblika maloljetničke delinkvencije sa određenim sociopatološkim pojavama (alkoholizam, opojne droge, kocka, prostitucija, prosjačenje, skitnja), te izvršen krivičnopravni i viktimološki osvrt na pojedine inkriminacije, naglašavajući određene nedostatke.

Literatura

- Aftab, P. (2006). *What methods work with the different kinds of cyberbullies?*, <http://www.stopcyberbullying.org/pdf/howdoyouhandleacyberbully.pdf>, 17. 4.2022.
- Burke, J.D., Mulvey EP, Schubert CA. (2015). *Prevalence of mental health problems and service use among first-time juvenile offenders*, J Child Fam Stud, 24, 3774–3781.
- Elrod, P., Ryder, P. (2011). *Juvenile Justice, A Social, Historical and Legal Perspective*, Sudbury (Massachusetts), Jones and Bartlett Publishers.
- Fairchild, G. et al. (2013). *Evaluating and Reformulating the Developmental Taxonomic Theory of Antisocial Behavior*, Journal of Child Psychology and Psychiatry, 9, 924–940.
- Fox, S. (1974). *Juvenile Justice Reform: Inovations in Scotland*, The American Criminal Law Review, 12, 61-102.
- Gurda, V. (2020). *Starosne granice krivičnopravnog maloljetstva u uporednom pravu*, Rijeka, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 41, broj 3.
- Hazel, AN. (2008). *Cross-National Comparison of Youth Justice*, Youth Justice Board.
- Howell, J. (2003). *Preventing and Reducing Juvenile Delinquency*, Thousand Oaks, Sage publications.
- Karović, S., Orlić, S. (2021). *Alternativno ili diverziono postupanje u maloljetničkom krivičnom pravu Bosne i Hercegovine - opravdanost i svrsishodnost primjene*, Zbornik radova 34. susreta Kopaoničke škole prirodnog prava Slobodan Perović, Tom I, Međunarodna naučna konferencija – Primjena prava i pravna sigurnost, Beograd.
- Krstić, J. Ž. (2014). *Činitelji delinkventnog ponašanja*, JAHR, Vol. 5/2, No. 10.
- Macanović, N., Grbić - Pavlović, N., Kuprešanin, J. (2016). *Maloljetnička delinkvencija - prevencija i resocijalizacija*, Banja Luka, Udruženje nastavnika i saradnika Univerziteta u Banjoj Luci, Evropski defnologija centar Banja Luka.
- Moffitt, T. (1993). *Adolescence-Limited and Life-Course-Persistent Antisocial Behavior: A Developmental Taxonomy*, Psychological Review, 4, 674-701.
- Mulvey, E., Arthur, M.W., Reppucci, N.D. (1993). *The prevention and treatment of juvenile delinquency: A review of the research*, Clinical Psychology Review.
- Muncie, J, Goldson, B. (2006). *Comparative Youth Justice*, Sage.
- Orlić, S., Pehlić, I., Tufekčić, N. (2019). *Maloljetničko prestupništvo*, Zenica, Islamski pedagoški fakultet, Univerzitet u Zenici.
- Orlić, S., Karović, S. (2020). *Kaznenopravna zaštita maloljetnih lica od alkoholizma u Bosni i Hercegovini*, Beograd, Crimen, broj 3, Pravni fakultet, Univerzitet u Beogradu
- Orlić, S., Karović, S. (2020). *Kaznenopravni aspekti zaštite maloljetnih lica od zloupotrebe opojnih droga u Bosni i Hercegovini*, Zbornik radova, Tuzla, Pravni fakultet, Univerzitet u Tuzli, Godina IV, broj 1-2.
- Regoli, R.M., Hewitt, J. D. (2006). *Delinquency in Society*, 6th ed.
- Rutherford, A., McDermott, R. (1976). *National Evaluation Program Phase I Summary Report- Juvenile Diversion*, Washington, National Institute of Justice.
- Simović, M., Simović, V.M. (2008). *Preusmjeravanje (diversion) maloljetničke delinkvencije u Sjedinjenim Američkim Državama*, Tematski naučni skup „Maloljetnička delinkvencija kao oblik društveno neprihvatljivog ponašanja mladih“, Banja Luka, Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske, Visoka škola unutrašnjih poslova.
- Simović, M.M., Karović, S. (2020). *Restorativni aspekti maloljetničkog krivičnog prava u Bosni i Hercegovini sa osvrtom na alternativne mjere*, Banja Luka, Pravna riječ.
- Simović, M., Jovašević, D., Mitrović, Lj., Simović, M.M. (2021). *Maloljetničko krivično pravo, treće izdanje (izmijenjeno i dopunjeno)*, Banja Luka, Grafomark.
- Škuljić, M. (2011). *Maloljetničko krivično pravo*, Beograd, Pravni fakultet.
- Vuković, S. (2010). *Prevencija kriminala*, Beograd, Kriminalističko-policijska akademija.
- Young, S., Greer, B., Church, R. (2017). *Juvenile delinquency, welfare, justice and therapeutic interventions: a global perspective*, BJPsych Bull, 41(1), 21–29.

**CRIMINAL LAW AND VICTIMOLOGICAL ASPECT OF JUVENILE DELINQUENCY -
CHALLENGES, DILEMMAS**

Karović Sadržir,

Associate professor for Criminal Law, Faculty of Law of Travnik University, employed in the State Agency for Investigation and Protection

Marina M. Simović,

Secretary of Ombudsman for Children of Republika Srpska, Associate professor, Faculty of Law at "Apeiron" University Banja Luka

***Abstract:** Juvenile delinquency is not a novelty in society, but a legal and social phenomenon that has been present in different periods of human history in different phenomenological forms of manifestation. Even today, there are different understandings in the scientific and professional public regarding the definition of the content and concept of delinquency. The authors paid special attention to the etiology, i.e. the area of causality of this phenomenon in the context of the correct and adequate creation of adequate and proportionately necessary legal solutions and answers of preventive nature. Timely detection and prevention of various forms of this legal and social reality, by its nature, requires a multidisciplinary approach to studying and researching of this phenomenon. In addition, the paper incorporates sociopathological phenomena that are inextricably linked with various forms of juvenile delinquency. Consequently, the legislator has shown a special sensitivity towards this specific age category, which is directly operationalized through the prism of the application of predictive or protective model and treatment of specialized juvenile justice authorities.*

***Key words:** juvenile delinquency, juvenile, etiology, prevention, law.*